

25 Wojna polsko-radziecka

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XXVIII. Odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń:

3) opisuje wojnę polsko-bolszewicką i jej skutki (pokój ryski)

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: II 1919, V 1919, V 1920, 13–16 VIII 1920, IX 1920, X 1920, III 1921, III 1923,
- postacie: Symona Petlury, Lucjana Żeligowskiego,
- postanowienia pokoju ryskiego.

ROZUMIE

- pojęcia: Bitwa Warszawska, Cud nad Wisłą, pokój ryski, bunt generała Żeligowskiego, Rada Obrony Państwa, apel „Ojczyzna w niebezpieczeństwie!”,
- na czym polegały plany polityczne komunistycznych władz radzieckich,
- związek między zmianą relacji z Ukrainą a przebiegiem walk między Polakami a Armią Czerwoną,
- znaczenie Bitwy Warszawskiej dla ocalenia państwowości polskiej,
- jakie czynniki zadecydowały o sukcesie koncepcji inkorporacyjnej.

POTRAFI

- opisać sytuację panującą na Ukrainie w 1919 r.,
- wyjaśnić przyczyny i okoliczności wybuchu wojny między Polską a Rosją Radziecką,
- wskazać na mapie obszary walk w I połowie 1919 r.,
- opisać przebieg wyprawy kijowskiej,
- omówić przebieg radzieckiej ofensywy w 1920 r.,
- dostrzec zagrożenie dla państwowości polskiej wynikające z ofensywy Armii Czerwonej,
- przedstawić przebieg i skutki Bitwy Warszawskiej,
- omówić okoliczności zakończenia wojny polsko-radzieckiej,
- wyjaśnić przyczyny buntu gen. Żeligowskiego,
- wskazać na mapie teren Wileńszczyzny,
- wskazać na mapie ostateczne granice II Rzeczypospolitej,

- dostrzec zagrożenia dla państwa polskiego powstałe w trakcie formowania się jego granic,
- wymienić państwa sąsiednie będące wrogami i przyjaciółmi Polski.

CZAS ZAJĘĆ

1 godzina lekcyjna.

I. Wprowadzenie

Prosimy uczniów o określenie, które z omawianych na poprzednich zajęciach wydarzeń związanych z kształtowaniem się granic państwa polskiego możemy uznać za sukcesy, a które – za porażki. Odpowiedziom uczniów powinno towarzyszyć pokazywanie omawianych granic na mapie II Rzeczypospolitej.

Wyjaśniamy, że kolejne zajęcia zostaną poświęcone równie skomplikowanemu procesowi, jakim było wykuwanie się wschodnich granic Rzeczypospolitej.

Dodatkowo możemy przybliżyć uczniom postać lorda George’a Curzona, który na konferencji w Wersalu przedstawił propozycję przebiegu wschodniej granicy Polski (linia Curzona). Wskazujemy ją na mapie i wyjaśniamy, że w 1919 r. ze względu na trwającą wówczas na wschodzie walki nie była ona brana pod uwagę.

II. Rozwinięcie

W formie krótkiego wykładu przypominamy okoliczności rozpoczęcia i efekt walk między Polakami a Ukraińcami w listopadzie 1918 r. Jako tło tych wydarzeń opisujemy sytuację na obszarze Rosji bezpośrednio po zakończeniu I wojny światowej – walki między zwolennikami „białych” i „czerwonych”, polityczne cele Lenina i pierwsze ruchy Armii Czerwonej. Zwracamy uwagę na to, że plany wszystkich tych stron były niemożliwe do pogodzenia, co oznaczało rychły wybuch wojny.

Dzielimy uczniów na pięć grup. Każdej rozdajemy instrukcje ► , karty pracy ► i dodatkowe materiały. Wyjaśniamy, że zadaniem grup będzie przygotowanie gazety podsumowującej proces tworzenia się granicy wschodniej w latach 1919–1921.

Grupa I

Zapoznajcie się z fragmentem podrödziału *Początek wojny* (podręcznik, s. 183–184, dwa ostatnie akapity) oraz otrzymanymi materiałami. Na ich podstawie określcie, które artykuły w karcie pracy dotyczą waszego zagadnienia, po czym uzupełnijcie brakujące informacje.

Grupa II

Zapoznajcie się z podrödziałem *Wyprawa kijowska* (podręcznik, s. 184) oraz otrzymanymi materiałami. Na ich podstawie określcie, które artykuły w karcie pracy dotyczą waszego zagadnienia, po czym uzupełnijcie brakujące informacje.

Grupa III

Zapoznajcie się z podrozdziałem *Ofensywa Armii Czerwonej* (podręcznik, s. 185) oraz otrzymanymi materiałami. Na ich podstawie określcie, które artykuły w karcie pracy dotyczą waszego zagadnienia, po czym uzupełnijcie brakujące informacje.

Grupa IV

Zapoznajcie się z podrozdziałem *Bitwa Warszawska* (podręcznik, s. 185–186) oraz otrzymanymi materiałami. Na ich podstawie określcie, które artykuły w karcie pracy dotyczą waszego zagadnienia, po czym uzupełnijcie brakujące informacje.

Po odczytaniu przez przedstawicieli grupy IV uzupełnionych artykułów możemy się odwołać do obrazu zamieszczonego w podręczniku (s. 186) i wspólnie z klasą przeanalizować jego symboliczny przekaz.

Analizując plany Związku Radzieckiego wobec Europy, korzystamy z tekstu źródłowego w podręczniku (s. 185). Zwracamy uwagę, że dla komunistów klęska Polski miała być krokiem do rozpętania rewolucji na skalę światową.

Zachęcamy uczniów do podania wydarzeń z dziejów Polski, do których mógł nawiązywać autor obrazu. Zwracamy również uwagę na znajdującą się w centralnej części obrazu postać księdza. Przedstawiamy sylwetkę Ignacego Skorupki i okoliczności jego śmierci oraz wymowę obecności tej postaci na obrazie.

Grupa V

Zapoznajcie się z fragmentem podrozdziału *Granice na wschodzie* (podręcznik, s. 187, trzy pierwsze akapity) oraz otrzymanymi materiałami. Na ich podstawie określcie, które artykuły w karcie pracy dotyczą waszego zagadnienia, po czym uzupełnijcie brakujące informacje.

Po upływie wyznaczonego czasu przedstawiciele każdej z grup odczytują uzupełnione artykuły, a pozostali uczniowie uzupełniają karty pracy. Po zakończeniu zadania prosimy klasę o ocenę wysiłku Polaków w kształtowaniu granicy z Rosją Radziecką.

Podczas wypowiedzi poszczególnych grup wskazujemy na mapie kolejne etapy konfliktu z Ukraińcami, wojny z Rosją Radziecką oraz sporu z Litwą.

W podsumowaniu tej części lekcji wskazujemy na mapie ściennej teren Wileńszczyzny i omawiamy okoliczności, w jakich doszło do buntu generała Żeligowskiego, powstania Litwy Środkowej, a w konsekwencji – jej przyłączenia do państwa polskiego. Wskazujemy też na zaakceptowanie tego faktu przez państwa zachodnie, które w 1923 r. zatwierdziły wschodnią granicę Rzeczypospolitej.

III. Podsumowanie

Prosimy uczniów o przypomnienie założeń koncepcji federacyjnej i inkorporacyjnej oraz określenie, która z nich została zrealizowana. Następnie zachęcamy uczniów do wymienienia czynników, które zadecydowały o sukcesie inkorporacyjnej drogi powstania granic państwa polskiego.

Wskazując na mapie sąsiadów II Rzeczypospolitej, prosimy uczniów, aby określili, które państwa Polacy mogą uznać za przyjaciół, a które za wrogów, a także – jakie taka sytuacja geopolityczna Polski może mieć konsekwencje w przyszłości.

Korzystając z refleksji historycznej zawartej w *Pytaniach z dziejów*, możemy zorganizować symulację „Sąd nad historią”. Zadaniem uczniów będzie ustalenie, czy decyzja Józefa Piłsudskiego o powstrzymaniu walk z Armią Czerwoną była słuszna.

Metody kontroli

Ćwiczenie 2 (zeszyt ćwiczeń, s. 59).

Praca domowa

Ćwiczenie 1 (zeszyt ćwiczeń, s. 58).

Materiały dla nauczyciela

Symulacja

Symulacja jest formą gry dydaktycznej odtwarzającej rzeczywistość. Uczniowie, grając określone role, mają za zadanie zrozumieć proces, w którym uczestniczą. Symulacja opiera się na scenariuszu będącym uproszczoną wersją rzeczywistości historycznej. Powinien on być szczegółowy i określać czas, miejsce oraz okoliczności symulowanych wydarzeń, ramy odtwarzanej rzeczywistości i niezbędne realia (rekwizyty, stroje itp.).

Przebieg

1. Nauczyciel wybiera wydarzenie, które będzie przedmiotem symulacji, po czym opracowuje scenariusz, określa czas i miejsce akcji oraz potrzebne rekwizyty. Na podstawie scenariusza sporządza też instrukcje dla uczniów.
2. Nauczyciel określa wiedzę i doświadczenie uczniów, niezbędne do przeprowadzenia symulacji. Jeśli uzna za konieczne uzupełnienie tej wiedzy, rozdaje uczniom dodatkowe materiały.
3. Uczniowie przygotowują się, a następnie przeprowadzają symulację. Nauczyciel pełni rolę obserwatora oraz rozjemcy – w wypadku zaistnienia konfliktów między uczniami.
4. Po zakończeniu symulacji nauczyciel wraz z uczniami analizuje symulowane wydarzenie, a także zbiera i porządkuje wiedzę uzyskaną podczas odgrywania ról przez uczniów.